

ЗНАЧУЩІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF TEACHERS FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Статтю присвячено проблемі дослідження значущості для студентів професійних компетентностей викладача. Мета дослідження – вивчення ставлення студентів до професійних компетентностей викладача як складника якості вищої освіти та чинника мотивації до освітньої діяльності. Для виконання завдань дослідження застосовувалися теоретичні та емпіричні методи. За допомогою діалектичного методу встановлено взаємозв'язок професійних компетентностей викладача і мотивації студентів до освітнього процесу та здобуття якісної освіти. На основі методу порівняння здійснено рейтинговий розподіл ставлення студентів закладу вищої освіти до професійних компетентностей викладача. Емпіричне дослідження було проведено методом письмового анонімного опитування. В опитуванні взяли участь 175 студентів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Виявлено спільні ознаки динаміки рейтингового розподілу компетентностей викладача, що дало змогу розподілити їх за рівнем значущості для студентів на декілька умовних груп. До першої умовної групи віднесено найбільш значущі для студентів професійні компетентності викладача: уміння викликати інтерес до дисципліни; чіткість, доступність та зрозумілість викладу матеріалу; уміння створювати команду, мотивувати до досягнення цілей. Другу групу студентського рейтингу становили такі компетентності: об'єктивність та прозорість оцінювання; доброзичливість і тактовність; творчий підхід до викладання; володіння матеріалом; ерудиція й культура мовлення. До третьої групи включено такі компетентності викладача: культура зовнішнього вигляду; організаційна культура; спроможність діяти відповідно до морально-етичних і правових норм; уміння виявляти, формулювати та розв'язувати проблеми. До останніх груп рейтингу ввійшли такі компетентності: змістова значущість і доступність матеріалу, що викладається; здатність вибрати форми й методи навчання, що відповідають студентоцентрованому підходу; володіння інформаційними технологіями.

Ключові слова: компетентність, викладачі, студенти, ставлення, рейтинг, мотив, вища освіта.

The article is devoted to the problem of research of significance of teacher professional competences for students. The purpose of the study: to study the attitude of students to the professional competencies of the teacher as a component of the quality of higher education and a factor of motivation for educational activities. Theoretical and empirical methods were used to perform the research tasks. The dialectical method establishes the relationship between the professional competencies of the teacher and the motivation of students to the educational process and the acquisition of quality education. Based on the method of comparison, the rating distribution of higher education institutions students' attitude to the professional competencies of the teacher was carried out. The empirical study was conducted by a written anonymous survey. 175 students of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University took part in the survey. The common features of the dynamics of the rating distribution of teacher competencies were revealed, which allowed to divide them according to the level of significance for students into several conditional groups. The first group includes the most important for students professional competencies of the teacher: the ability to arouse interest in the discipline; clarity, accessibility and comprehensibility of the material; ability to create a team, motivate to achieve goals. The second group of student ratings consisted of the following competencies: objectivity and transparency of assessment; friendliness and tact; creative approach to teaching; mastery of the material; erudition and culture of speech. The third group includes the following competencies of the teacher: the culture of appearance; organizational culture; ability to act in accordance with moral, ethical and legal norms; ability to identify, formulate and solve problems. The last groups of the rating include the following competencies: semantic significance and availability of the taught material; ability to choose forms and methods of teaching that correspond to the student-centered approach; possession of information technology.

Key words: competence, teachers, students, attitude, rating, motive, higher education.

УДК 378.091.12.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-2.31>

Чопик Р.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики
фізичного виховання
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Закаляк Н.Р.,

канд. мед. наук,
завідувач кафедри фізичної терапії,
ерготерапії
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Грибок Н.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри фізичної терапії,
ерготерапії
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Однією з обов'язкових умов успішного існування будь-якої сучасної країни є якісна освіта. Згідно із законом України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти (далі – ЗВО) України зобов'язані мати внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності, ефективність якої повинна оцінюватися Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [8, с. 82].

Система внутрішнього забезпечення якості освіти у ЗВО на сучасному етапі повинна передбачати наявність багаторівневого контролю, в тому числі й студентського. Одним зі шляхів реалізації контролюючої функції за якістю освітньої діяльності є участь студентів у проведенні внутрішніх та зовнішніх заходів контролю, які спрямовані на моніторинг професійних компетентностей викладача як складника якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійних компетентностей педагогів перебуває у фокусі уваги вітчизняних і закордонних фахівців упродовж тривалого часу. Мотиваційно-ціннісний компонент інклюзивної компетентності майбутніх учителів вивчено в дослідженні С.О. Кучерука [4, с. 21].

Вченими А. Бобковою, О. Мельничук та ін. [10, с. 60] виявлено існування безпосереднього зв'язку між рівнем розвитку професійних компетентностей викладачів і дотримання ними академічної доброчесності. Також установлено, що дотримання науково-педагогічними працівниками академічної доброчесності може бути реалізовано шляхом розвитку мотиваційно-ціннісної, когнітивно-операційної, рефлексивно-оціночного компонентів професійної компетентності викладачів [10, с. 62].

Науковцями А.А. Печеркіною, Е.Е. Симанюк, Е.Л. Умніковою розкрито особливості професійних компетентностей педагога, представлено результати вивчення їхніх структурних компонентів у залежності від умов освітнього середовища і стажу педагогічної діяльності [6, с. 7–51].

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу роботи, в яких розкрито проблему формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Мотивація є головною рушійною силою будь-якої діяльності людини, і професійна діяльність не є виключенням. Мотивація є одним із провідних факторів успішного навчання молоді людини, а отже, її професійного становлення. Розвиток позитивної навчальної мотивації у студентів є однією з умов розвитку особистості та ефективної професійної підготовки [1, с. 20].

Як і будь-який інший вид мотивації, навчальна мотивація визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників: освітньою системою, навчальним закладом освіти, організацією навчально-виховного процесу, суб'єктивними особливостями того, хто навчається, а також того, хто навчає, специфікою навчальних предметів [7, с. 24].

Отже, професійні компетентності викладача є важливим чинником ефективної професійної підготовки, оскільки вони впливають на мотиваційну складову частину навчальної діяльності студентів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Результати теоретичного дослідження дають нам підстави стверджувати, що поза увагою дослідників залишилося питання ставлення студентів до професійних компетентностей викладача як чинника мотивації до освітньої діяльності.

Мета статті полягає у вивченні ставлення студентів до професійних компетентностей викладача як складника якості вищої освіти та чинника мотивації до освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проведено з використанням теоретичних і емпі-

ричних методів. На основі діалектичного методу встановлено взаємозв'язок якості вищої освіти і професійних компетентностей викладача та мотивацією студентів до освітньої діяльності. Застосування методу порівняння дозволило здійснити рейтинговий розподіл ставлення студентів до професійних компетентностей викладача.

Емпіричною базою дослідження стали результати опитування студентів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Опитування проведено в лютому 2020 року в рамках внутрішнього контролю якості освітнього процесу в навчально-науковому інституті фізичної культури і здоров'я Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. В анкетуванні взяли участь студенти 2–4 курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Анкетуванням охоплено 175 студентів: з них 98 – здобувачі, які навчаються за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)», та 77 – здобувачі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Опитування проводилося шляхом письмового анонімного анкетування. Отримані результати аналізувалися за допомогою методів математичної статистики.

Нами вже досліджувалися цінності та мотиви здоров'язбережувальної діяльності студентів [3, с. 354]. У даному дослідженні важливо було встановити мотивацію до навчання здобувачів вищої освіти в інституті.

Як зазначають В.Є. Михайличенко, В.В. Полянська [5, с. 321], дослідження проблеми формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності в закладі вищої освіти дає змогу зробити об'єктом вивчення багато аспектів внутрішнього життя студента: його інтереси, цінності й переконання, мотиви діяльності, здібності, знання, уміння, навички, які становитимуть далі його професійну спрямованість.

Як засвідчують результати опитування, переважна більшість студентів має належну мотивацію – набути професійні знання та компетенції і стати висококваліфікованим фахівцем, що відповідає пізнавальній потребі. Таких респондентів налічується понад 52%, причому на спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» рівень мотивації студентів є вищим, ніж серед їхніх колег на спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)», і становить 60,6% проти 44,4% відповідно.

Ще одним потужним мотивом студентів до навчання можна вважати бажання в майбутньому знайти хорошу роботу. Саме це спонукає здобувати вищу освіту 36,2% студентів (39,4% – для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та 33,3% – 014 «Середня освіта (Фізична культура)»). Варто також зауважити, що серед здобувачів вищої освіти є певна кількість студентів, які не мають чітко окресленої мотивації і вчаться

у ЗВО тільки тому, щоб здобути вищу освіту – 14,5% (2,3% на спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та 19,4% на 014 «Середня освіта (Фізична культура)») відповідно. Престижність мати вищу освіту є основним мотивом для 7,2% (6,2% – для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та 8,3% – 014 «Середня освіта (Фізична культура)»).

Таким чином, результати анкетування вказують на те, що переважна більшість студентів має належний рівень мотивації для здобуття освіти у ЗВО. Однак є незначний відсоток таких осіб, які навчаються просто для того, щоб мати вищу освіту. Очевидно, що для представників цієї категорії відсутність належної мотивації в навчанні може бути передумовою їхньої низької успішності. Це узгоджується з результатами низки досліджень [2, с. 103; 9, с. 392].

Важливою складовою частиною ефективного освітнього процесу є висококваліфікований викладач, який володіє необхідними компетентностями. Фахова компетентність викладача, особливо педагогічна майстерність, є суттєвим чинником підвищення мотивації до навчання, інтересу до професії. Тому ми намагалися з'ясувати, які якості викладача цінуються студентом на сучасному етапі найбільше. Така інформація є корисною для прийняття управлінських та кадрових рішень адміністрацією ЗВО, спрямованих на підвищення якості освітнього процесу.

Результати опитування студентів показали, що загалом за рівнем значущості для студентів запропоновані компетентності викладача можна розподілити на декілька умовних груп. Найбільш значущими для студентів виявилися такі компетентності викладача: вміння викликати інтерес до дисципліни; чіткість, доступність та зрозумілість викладу матеріалу; вміння створювати команду, мотивувати до досягнення цілей. Оскільки їхній розподіл має чіткий максимум і подібну динаміку спадання (рис. 1 – рис. 3), вказані компетентності нами віднесено до однієї умовної групи. Переважна більшість опитаних студентів вважають, що саме ці компетентності викладача є визначальними для забезпечення якості освітнього процесу.

Цілком закономірно, на наш погляд, перше місце у зведеному рейтингу компетентностей викладача посіло вміння викликати інтерес до дисципліни (рис. 1).

Здатність викладача чітко, доступно та зрозуміло викладати матеріал також високо цінується сучасними студентами і посідає друге місце в консолідованому студентському рейтингу (рис. 2).

Дещо поступається попереднім якостям вміння викладача створювати команду, мотивувати до досягнення цілей. Як засвідчують результати анкетування, вказана компетентність викладача також

є значущою для студентів, а розподіл її рейтингу має аналогічну до попередніх динаміку (рис. 3).

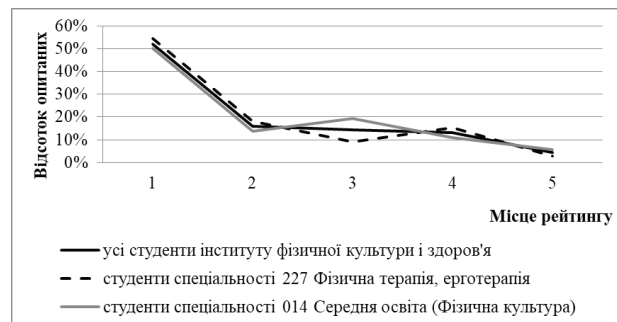

Рис. 1. Розподіл рейтингу компетентності «вміння викликати інтерес до дисципліни»

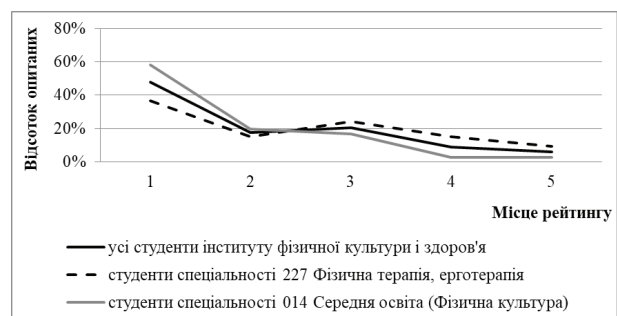

Рис. 2. Розподіл рейтингу компетентності «чіткість, доступність та зрозумілість викладу матеріалу»

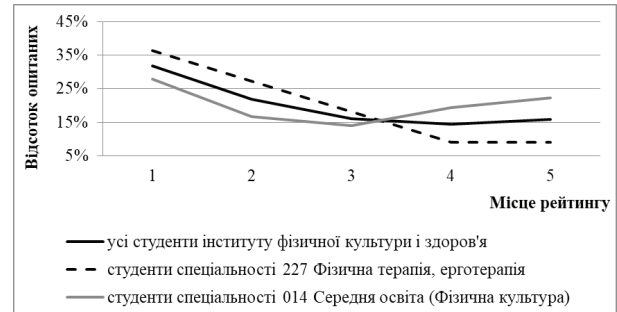

Рис. 3. Розподіл рейтингу компетентності «вміння створювати команду, мотивувати учасників освітнього процесу до досягнення спільних цілей»

Другу умовну групу студентського рейтингу складають такі компетентності викладача: доброзичливість і тактовність; об'єктивність та прозорість оцінювання; творчий підхід до викладання; володіння матеріалом; ерудиція й культура мовлення. Вказані компетентності нами віднесено до окремої умовної групи, що зумовлено чітко вираженим максимумом і подібною динамікою спадання (рис. 4 – рис. 8).

Однією із ключових компетентностей, які складають дану групу, є доброзичливість і тактовність викладача (рис. 4). Наявність такого місця в консолідованому рейтингу компетентностей цілком відповідає принципам гуманізму і підкреслює важ-

ливість такої побудови освітнього процесу, коли студент є його суб'єктом.

Також важливого значення студенти надають об'єктивності й прозорості оцінювання, що, на наш погляд, має ключове значення для формування академічної доброчесності та якості вищої освіти (рис. 5).

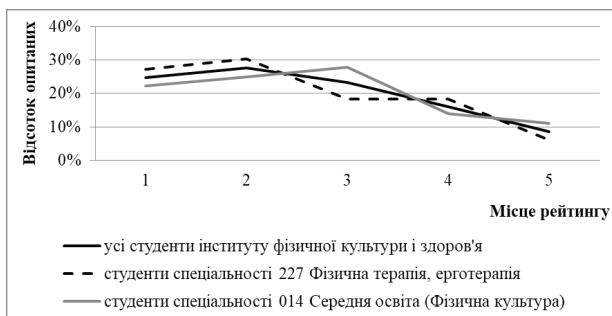

Рис. 4. Розподіл рейтингу компетентності «доброчесність і тактовність»

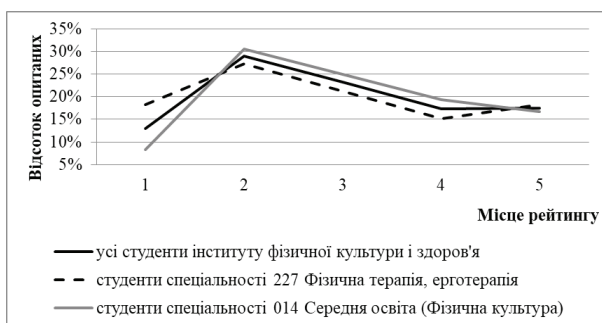

Рис. 5. Розподіл рейтингу компетентності «об'єктивність та прозорість оцінювання»

З позицій забезпечення якості вищої освіти не викликає сумніву значущість для студентів такої компетенції викладача, як володіння матеріалом (рис. 6).

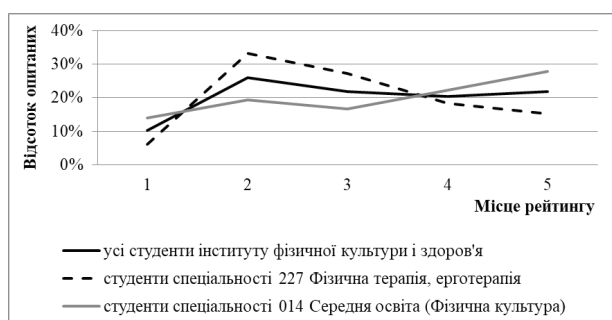

Рис. 6. Розподіл рейтингу компетентності «володіння матеріалом»

Дещо нижчими у студентському рейтингу є позиції таких компетентностей: творчий підхід до викладання (рис. 7); ерудиція та культура мовлення (рис. 8). При цьому варто зазначити, що творчий підхід до викладання серед студентів

спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» цінується вище, ніж для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)».

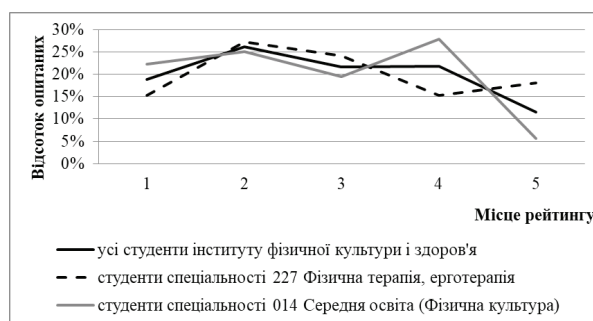

Рис. 7. Розподіл рейтингу компетентності «творчий підхід до викладання»

Аналогічні позиції в студентському рейтингу компетентностей викладача посідає ерудиція та культура мовлення (рис. 8). Потрібно наголосити, що вказана компетентність для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» цінується менше, ніж для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)».

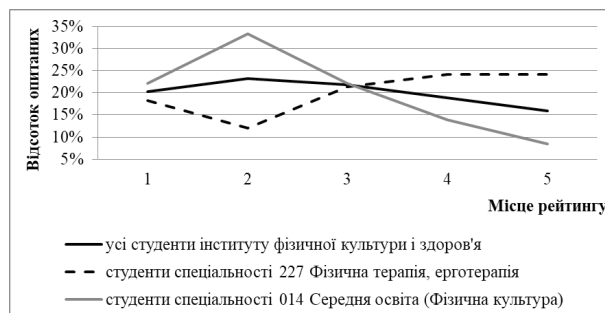

Рис. 8. Розподіл рейтингу компетентності «ерудиція та культура мовлення»

Третю умовну групу загального рейтингу становили якості, значущість яких студенти вважають не останніми, але водночас далеко не першими. До третьої рейтингової групи за результатами опитування студентів віднесено такі компетентності викладача: культура зовнішнього вигляду (рис. 9); організаційна культура (рис. 10); спроможність діяти відповідно до морально-етичних і правових норм (рис. 11); вміння виявляти, формулювати та розв'язувати проблеми (рис. 12).

До останніх груп загального рейтингу ввійшли якості, значущості яких студенти вважають найнижчими серед тих, що були предметом нашого інтересу. Так, якщо компетентність «змістовна значущість і доступність матеріалу, що викладається» можна віднести до умовної групи з четвертим пріоритетом (рис. 13), то дві інші – «здатність вибирати

форми і методи навчання, відповідні студентоцентрованому підходу» (рис. 14) і «володіння інформаційними технологіями» (рис. 15) чітко посідають останні позиції в рейтингу і можуть формувати окрему п'яту групу.

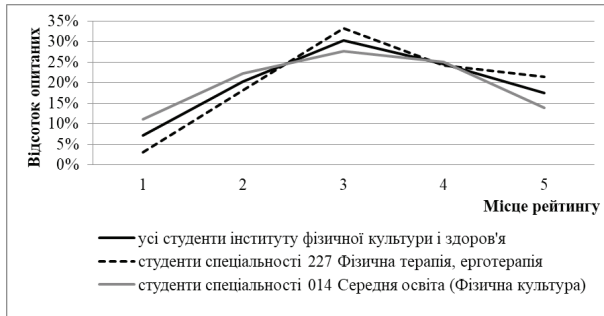

Рис. 9. Розподіл рейтингу компетентності «культура зовнішнього вигляду»

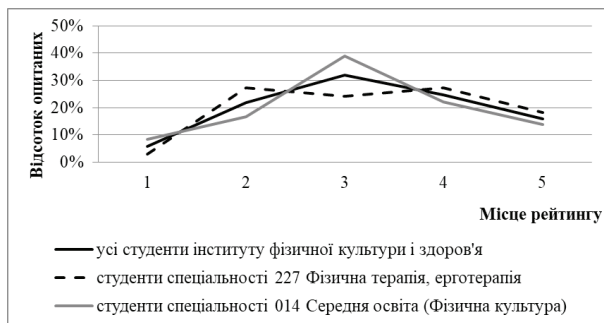

Рис. 10. Розподіл рейтингу компетентності «організаційна культура»

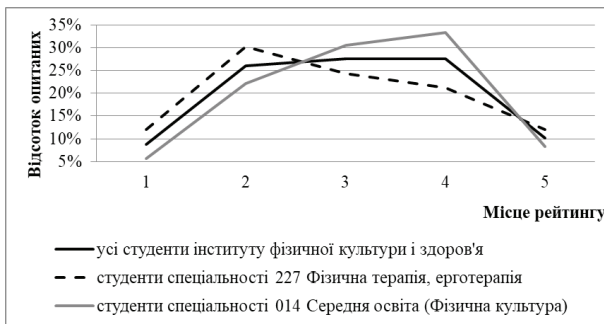

Рис. 11. Розподіл рейтингу компетентності «спроможність діяти відповідно до морально-етичних і правових норм»

Рис. 12. Розподіл рейтингу компетентності «вміння виявляти, формулювати та розв'язувати проблеми»

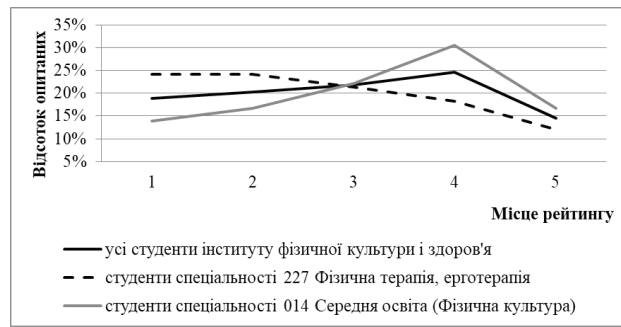

Рис. 13. Розподіл рейтингу компетентності «змістовна значущість і доступність матеріалу, що викладається»

Низьку оцінку значущості для студентів і відповідну позицію в рейтингу отримала «здатність вибирати форми і методи навчання, відповідні студентоцентрованому підходу» (рис. 14). Варто звернути увагу, що вказана якість студентами, які навчаються за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)», цінується значно менше, ніж їхніми колегами зі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Ми вважаємо, що такі результати зумовлені більшою загартованістю характеру студентів-спортсменів спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)».

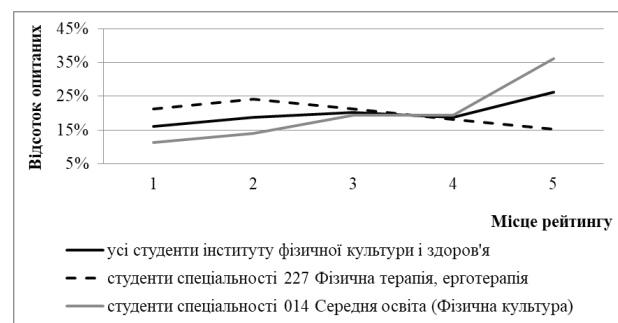

Рис. 14. Розподіл рейтингу компетентності «здатність вибирати форми і методи навчання, відповідні студентоцентрованому підходу»

За результатами опитування компетенція викладача «володіння інформаційними технологіями» посіла останні позиції рейтингу (рис. 15).

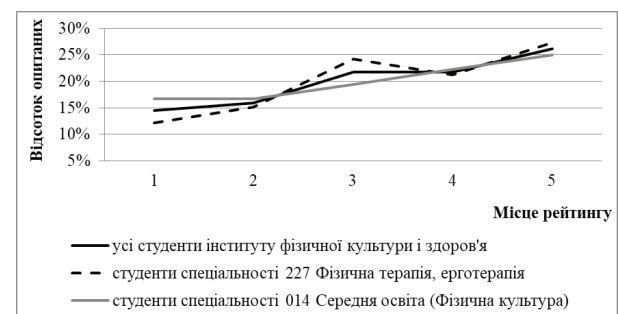

Рис. 15. Розподіл рейтингу компетентності «володіння інформаційними технологіями»

На нашу думку, це пов'язано з тим, що на момент опитування застосування інформаційних технологій в освітньому процесі, в тому числі й у галузі фізичної культури, ще не набуло такої актуальності й масштабів, як сьогодні. Окрім того, це зумовлено також і особливостями та умовами перебігу самого освітнього процесу, що передбачає безпосередню рухову активність під час виконання фізичних вправ не тільки у фізичному вихованні, але й у фізичній реабілітації.

Висновки. Отримані в ході дослідження результати аналізу ставлення студентів до професійних компетентностей викладача як складника якості вищої освіти. Підтверджено взаємозв'язок мотивації до навчання здобувачів вищої освіти і професійних компетентностей викладача.

Здійснено рейтинговий розподіл ставлення студентів до професійних компетентностей викладача. Виявлено спільні ознаки динаміки рейтингового розподілу компетентностей викладача, що дало змогу розподілити їх за рівнем значущості для студентів на декілька умовних груп. Встановлено найвищий рейтинг ставлення студентів до таких професійних компетентностей викладача: вміння викликати інтерес до дисципліни; чіткість, доступність та зрозумілість викладу матеріалу; вміння створювати команду, мотивувати до досягнення цілей. Високо цінуються студентами такі компетентності викладача: об'єктивність та прозорість оцінювання; доброзичливість і тактовність; творчий підхід до викладання; володіння матеріалом; ерудиція та культура мовлення. Проміжне місце загального рейтингу становили якості: культура зовнішнього вигляду; організаційна культура; спроможність діяти відповідно до морально-етичних і правових норм; вміння виявляти, формулювати та розв'язувати проблеми. До останніх позицій загального рейтингу студенти віднесли такі компетентності викладача: змістова значущість і доступність матеріалу, що викладається; здатність вибирати форми і методи навчання, що відповідають студентоцентрованому підходу; володіння інформаційними технологіями.

Таким чином, показано важливе значення професійних компетентностей викладача для забезпечення якості вищої освіти і формування мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Л.В. Особливості мотивації навчальної діяльності студентів – майбутніх практичних психологів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія.* 2017. № 10. С. 20–23. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12460>
2. Гилюн О.В. Освітні мотивації студентської молоді. *Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах.* 2012. № 1 (81). С. 102–104.
3. Грибок Н.М., Чопик Р.В., Закаляк Н.Р. Моніторинг сформованості культури здоров'я студентів педагогічного університету. *Human health : realities and prospects : monographic series "Health and Environment".* Drohobych. Vol. 2. P. 348–359.
4. Кучерук О.С. Характеристика мотиваційно-ціннісного компоненту інклюзивної компетентності майбутнього вчителя. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики.* 2012. Вип. 18. С. 20–23.
5. Михайличенко В.Є., Полянська В.В. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70). С. 320–327.
6. Печеркина А.А., Сыманюк Э.Э., Умникова Е.Л. Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика : монография. Екатеринбург, 2011. 233 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132622921.pdf>
7. Підгородецька В.М. Проблема формування мотивації навчальної діяльності студентів. *Научний прогрес на рубежі тисячелетий* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, м. Днепропетровск, 1–15 июня 2007 г. Днепропетровск, 2007. Т. 9. С. 23–26. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPRT_2007/Pedagogica/22405.doc.htm
8. Сидоренко Н. Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти в Україні як суспільно-освітній пріоритет. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2016. Вип. 4. С. 81–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2016_4_14
9. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти.* 2013. № 38–39. С. 388–393. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_63
10. Development of Professional Competency of Teachers as the Maintenance of Academic Goodwill. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference / A. Bobkova et al.* 2020. Vol. 1. P. 56–66. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.4835>